

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційне дослідження

РЕВЕНКА ДМИТРА ВІКТОРОВИЧА на тему: «Організаційно-економічний механізм стратегічного розвитку підприємств аграрного сектору», подане на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 073 «Менеджмент»

Актуальність теми дослідження. Аналіз сучасного стану аграрного сектору України свідчить про наявність суперечливої моделі розвитку, в межах якої поєднуються високі значення макроекономічних показників з глибинними структурними обмеженнями, що стримують його якісну трансформацію. Значний експортний потенціал, стабільна присутність на світових ринках і вагома роль у формуванні валового внутрішнього продукту не супроводжуються відповідними змінами у структурі виробництва та створення доданої вартості, що фактично закріплює сировинну орієнтацію галузі та обмежує можливості підвищення її конкурентоспроможності.

Внутрішня структура аграрного сектору характеризується вираженою поляризацією, що проявляється у концентрації фінансових, технологічних та інвестиційних ресурсів у великих агровиробників і одночасній обмеженості доступу до цих ресурсів для малих і середніх суб'єктів господарювання, що знижує загальну ефективність функціонування галузі та посилює її залежність від зовнішніх факторів. Така модель розвитку супроводжується нерівномірністю технологічного рівня, обмеженою інноваційною активністю та недостатнім рівнем диверсифікації виробництва, що формує додаткові ризики у довгостроковій перспективі.

Загострення цих проблем під впливом воєнних подій, що призвели до руйнування інфраструктури, порушення логістичних маршрутів, зростання витрат і підвищення рівня невизначеності, виявило критичну вразливість існуючої моделі розвитку та її обмежену здатність до адаптації. У таких умовах стає очевидною необхідність переходу до нових підходів, здатних

забезпечити не лише відновлення, але й структурну перебудову галузі, що актуалізує дослідження організаційно-економічного механізму як ключового інструменту подолання існуючих диспропорцій і формування більш збалансованої та ефективної моделі розвитку.

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами, планами. Тематика дисертаційної роботи безпосередньо пов'язана з виконанням науково-дослідних робіт, спрямованих на вирішення актуальних проблем розвитку аграрного сектору та підвищення ефективності функціонування суб'єктів господарювання в умовах структурних трансформацій економіки. Дослідження виконано в межах наукової теми «Науково-методологічне забезпечення підприємницької, маркетингової, логістичної діяльності підприємств агропродуктового комплексу та розвитку земельних відносин на інвестиційно-інноваційних засадах» (№ державної реєстрації 0116U000001), яка передбачає розробку підходів до вдосконалення механізмів управління, підвищення ефективності використання ресурсів та забезпечення інноваційного розвитку аграрної сфери.

У межах цієї теми автором уточнено підходи до формування організаційно-економічного механізму стратегічного розвитку, розкрито його роль у забезпеченні адаптації до сучасних викликів та запропоновано інструменти підвищення ефективності функціонування аграрних підприємств. Отримані результати доповнюють наукові напрацювання за вказаним напрямом і мають прикладне значення для удосконалення системи управління розвитком аграрного сектору.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність. Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, представлених у дисертаційній роботі, забезпечується логічною послідовністю дослідження, чітким зв'язком між поставленими завданнями та отриманими результатами, а також використанням сучасного методичного інструментарію. Автором застосовано

комплекс методів економічного аналізу, що дозволило отримати об'єктивні результати та уникнути декларативності у формулюванні висновків.

Достовірність отриманих результатів підтверджується використанням офіційних статистичних даних, аналітичних матеріалів і практичних напрацювань, що відображають реальний стан аграрного сектору. При цьому позитивною рисою роботи є врахування впливу воєнних факторів та сучасних економічних умов, що підвищує актуальність і практичну значущість дослідження.

Висновки роботи є логічним результатом проведеного аналізу, а запропоновані рекомендації мають прикладний характер і можуть бути використані для підвищення ефективності функціонування аграрних підприємств. У цілому рівень обґрунтованості та достовірності отриманих результатів слід оцінити як достатній для досягнення поставленої мети дослідження.

Ступінь наукової новизни одержаних результатів. Наукова новизна результатів дисертації розкрита достатньо предметно й не зводиться до декларативних формулювань. У роботі чітко простежуються результати, які отримано вперше, результати, що удосконалено, а також положення, які набули подальшого розвитку. До найбільш значущих положень, сформульованих уперше, належить насамперед обґрунтування парадигми відновлення й стратегічного розвитку аграрних підприємств на основі цифрових інновацій. Сильна сторона цього положення полягає в тому, що автор не обмежується тезою про користь цифровізації, а фактично ставить її в центр моделі післявоєнної адаптації аграрного бізнесу, пов'язуючи її з подоланням дефіциту ресурсів, логістичних проблем, воєнних втрат і водночас із збереженням продуктивності та конкурентоспроможності. До результатів, одержаних уперше, також належить ідентифікація організаційно-економічного механізму серед інших механізмів відновлення як такого, що інтегрує організаційну та фінансово-економічну підсистеми і забезпечує узгоджене реагування на ризики невизначеності та воєнні загрози.

Цілковито переконливо виглядають і положення, які автором удосконалено. Передусім ідеться про методичні засади оцінки ефективності організаційно-економічного механізму. До традиційної системи показників включено блоки, пов'язані з моніторингом руйнувань, інвентаризацією втрат, оцінкою безпекових ризиків і визначенням пріоритетів відновлення. Це важливо, оскільки в умовах воєнного часу класичні підходи до оцінювання ефективності вже не є достатніми. Удосконалення стосується також оцінки ресурсного потенціалу аграрних підприємств - автор одночасно враховує природні конкурентні переваги України і реальні обмеження, що виникли через війну, технологічну відсталість частини господарств та екологічні проблеми. Окремо слід відзначити удосконалення підходів до визначення втрат і проблем функціонування аграрних підприємств, де автор пов'язує економічні показники з деформаціями підприємницької структури галузі, поляризацією доступу до інвестицій та накопиченням соціальних проблем сільських територій. До цього ж блоку належить і виявлення системних проблем самого механізму, насамперед щодо дискримінації малих і середніх підприємств у доступі до програм підтримки, недостатньої соціальної й екологічної орієнтації та слабкої адаптації до безпекових умов.

Подальшого розвитку в роботі набули положення щодо напрямів стратегічного розвитку аграрних підприємств, які подано не в загальному вигляді, а з виділенням окремого етапу відновлення та з деталізацією інноваційних орієнтирів у виробничій, соціальній та екологічній сферах. Крім того, розвинено підходи до удосконалення організаційної підсистеми механізму, де акцент зроблено на модернізації управління на всіх ієрархічних рівнях, розвитку цифрового адміністрування, аналітичного супроводу, освітньої та підприємницької інноваційності. У підсумку слід визнати, що новизна роботи має не формальний, а змістовний характер, і проявляється в конкретному прирості знань щодо механізмів стратегічного розвитку аграрних підприємств в умовах воєнних і поствоєнних трансформацій.

Відповідність дисертації встановленим вимогам. Структура та зміст дисертаційної роботи відповідають встановленим вимогам до наукових досліджень, що підтверджується наявністю логічно взаємопов'язаних розділів, кожен з яких виконує визначену функцію в межах загальної концепції дослідження. Перший розділ має теоретико-методичний характер і спрямований на визначення сутності, структури та функціональних складників організаційно-економічного механізму стратегічного розвитку аграрних підприємств, що забезпечує формування концептуальної основи дослідження.

Другий розділ виконує аналітичну функцію і містить оцінку сучасного стану аграрного сектору, аналіз ефективності функціонування підприємств, а також визначення втрат і ризиків, що виникають під впливом зовнішніх факторів. Це забезпечує обґрунтованість переходу від теоретичних положень до практичних висновків.

Третій розділ має прикладний характер і містить пропозиції щодо удосконалення організаційно-економічного механізму, що забезпечує завершеність дослідження. Взаємозв'язок між розділами, їх послідовність і відповідність поставленій меті дозволяють оцінити роботу як таку, що відповідає встановленим вимогам.

Практичне значення результатів дослідження. Практичне значення результатів дослідження визначається можливістю їх застосування при формуванні та удосконаленні організаційно-економічного механізму стратегічного розвитку аграрних підприємств як системи, що забезпечує взаємозв'язок між цілями, ресурсами та результатами діяльності. Запропоновані в роботі теоретико-методичні підходи можуть бути використані для побудови моделей управління розвитком, що враховують умови невизначеності, ризики та обмеження, характерні для сучасного середовища функціонування аграрного сектору.

Розроблені методичні положення щодо оцінки ефективності функціонування підприємств, визначення їх втрат і ресурсного потенціалу

можуть бути використані у процесах аналізу, планування та моніторингу діяльності. Практичну цінність також мають запропоновані підходи до формування напрямів стратегічного розвитку, які передбачають використання інноваційних і організаційних рішень, а також інструментів фінансового забезпечення. Отримані результати були використані на рівні підприємств, та органів місцевого самоврядування, що визначає їх прикладну значущість.

Повнота викладення у відкритому друку та апробація наукових положень дисертації. Основні результати дисертаційного дослідження повною мірою відображені у наукових публікаціях автора. За темою роботи опубліковано 4 наукових праці, у тому числі 2 статті у фахових наукових виданнях України та 2 публікації у матеріалах науково-практичних конференцій. Публікації охоплюють ключові аспекти дослідження - теоретичні положення, результати аналізу та запропоновані рекомендації, що забезпечує достатній рівень оприлюднення результатів.

Апробація результатів здійснювалася шляхом їх представлення на міжнародних і всеукраїнських конференціях, що дозволило перевірити їх наукову обґрунтованість і практичну значущість. Кількість і рівень публікацій відповідають вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Ознак порушення академічної доброчесності у дисертаційній роботі не виявлено. Робота має самостійний характер, що підтверджується логічною структурою дослідження, наявністю власних наукових результатів і обґрунтованих висновків. Використання наукових джерел здійснено з дотриманням вимог цитування, а запозичені положення належним чином оформлені.

Представлені у дисертації результати є авторськими, що підтверджується їх змістом і новизною. У цілому робота відповідає вимогам академічної доброчесності.

Зауваження до дисертаційної роботи. Разом із загальною позитивною оцінкою роботи доцільно відзначити окремі зауваження, врахування яких

дозволить посилити аналітичну складову дослідження. Вони стосуються передусім логічної узгодженості, обґрунтованості окремих висновків та методичних підходів, а саме:

1. Використання категорій поведінкової економіки у контексті стратегічного розвитку аграрних підприємств потребує більш чіткого обґрунтування. Наведені фактори, зокрема мода, престижність, соціальне позиціонування чи індивідуальні харчові вподобання, більшою мірою характерні для кінцевого споживчого ринку (B2C), тоді як значна частина аграрних підприємств функціонує у форматі B2B-взаємодії, де визначальними є ціна, обсяг, якість продукції та логістичні умови. У зв'язку з цим доцільним є диференціювання підходів залежно від сегмента ринку та рівня переробки продукції.

2. У підрозділі 1.2 (с. 37) некоректно сформульовано положення щодо ієрархії механізмів господарювання, оскільки відсутнє чітке визначення та розмежування понять «механізм господарювання» і «підприємницький механізм», а також не обґрунтовано їх співвідношення. Запропоноване трактування фактично підміняє зміст механізму переліком загальних принципів функціонування ринкової економіки (свобода діяльності, використання ресурсів, розподіл доходів тощо).

3. Потребує уточнення класифікація методів дослідження, оскільки поряд зі статистико-економічними та економіко-математичними методами виділено так звані «цифрові методи». Такий підхід є методологічно некоректним, оскільки цифрові технології виступають не самостійним методом дослідження, а інструментом або середовищем реалізації відповідних аналітичних методів. У зв'язку з цим доцільним є чітке розмежування методів дослідження та засобів їх реалізації.

4. Викликає сумнів висновок автора щодо підвищення платоспроможності населення як чинника структурних змін у споживанні продукції. Такий висновок не підкріплений відповідними статистичними даними щодо динаміки доходів населення або реальної купівельної

спроможності. Більше того, у сучасних умовах соціально-економічного розвитку України, що характеризуються зростанням рівня бідності, міграційними процесами та зниженням реальних доходів населення, твердження про підвищення платоспроможності виглядає недостатньо обґрунтованим і потребує додаткового підтвердження.

5. Певні зауваження викликає стиль викладення матеріалу на початку підрозділу 3.1, який має ознаки публіцистичності. Зокрема, використання емоційно забарвлених формулювань, узагальнених оцінок та описових характеристик знижує рівень наукової об'єктивності та віддаляє виклад від академічного стилю. Такий підхід, хоча і підкреслює важливість порушених проблем, не супроводжується достатньою кількістю верифікованих статистичних даних та аналітичних узагальнень, що є необхідними для наукового дослідження.

Висновок. Дисертаційна робота Ревенка Дмитра Вікторовича є завершеним науковим дослідженням, у якому розв'язано актуальне науково-прикладне завдання щодо удосконалення організаційно-економічного механізму стратегічного розвитку підприємств аграрного сектору.

Представлені у дисертації наукові положення, висновки та рекомендації характеризуються належним рівнем обґрунтованості, достовірністю отриманих результатів, новизною та практичною спрямованістю. Дисертація відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 073 «Менеджмент».

Офіційний опонент

Доктор економічних наук, професор,
провідний науковий співробітник

відділу економіки, менеджменту та трансферу
інновацій в тваринництві

Інституту тваринництва НААН

*Підпис: Д. В. М., проф.
Засвідчую:
В. В. Директор ІТ НААН*

Володимир ОРЕЛ

